

Felszabadulás és elkötelezés

Felszabadultan, büszkén, méltósággal járhatjuk be, vehetjük szemügyre a tájat. A szűkebbet is, és egész hazánkét. A világ elé is oda merünk állni. Negyedszázadunk, népünk szocialista hazát építő tette és tisztessége megbecsülést követel. A huszonöt éve felszabadult népi alkotóerő számolhatatlan eredménye itt magasodik körülöttünk. Tárgyiakban és szellemiekben egyaránt. Felnöhetett-maga az ember: emelt fejjel nézhet társaira, a megtett útra és a jövőre. Felszabadultabban nézünk szembe ma már vétkeinkkel, mulasztásainkkal, még kötve maradt értékeinkkel. Ismeretünk önmagunkról bővül, nemzeti önismeretünk hitelesebb. Helyünk a világban, a világ folyamatában pontosabbá alakul.

Elkötelezetten, pártosan, tudatosan vállaljuk az ember felszabadításában ránk rótt szerepet. Felelős írástudóink felszabadultsága elkötelezettségükben nyerte el értelmét. Nem a szertelen szabadosságra törés illúziója volt az ideánk. Emberi és népi értékeink köré bénítón felgyült ártalmak elleni szívós küzdelem szabta meg teendőinket. Az új tudat, és a hamis érzésekkel leszámoló, a közösségi talajból fakadó, tágultabb, gazdagabb érzésvilág erősítésén fáradoztunk. E harc részeredményei nyújtották a szabadabban lélegzés és gondolkodás örömeit. Az elkötelezés értelmezésében mára már tisztultabb és igazabb képet hordunk magunkban a munkásmozgalom és művészet viszonyáról, a lenini pártosságról, és annak konkrét történeti tartalmáról.

Szabadulni akarunk a jövőben a még mindig kísértő (anyagilag dolgainkban, gondolatainkban, idegeinkben jelentkező) görcsöktől, a rossz akaratoktól, a kicsinyeségtől, a korlátozott — a szűk körre szorított — tájékozódási beidegzettségtől, múltunk megkövesedett terheitől, a ránk tapadó új lerakódásoktól.

Kötődni akarunk a jövőben is népünk és minden nép legjobb hagyományainak vonulataihoz, jelenünk valóságának, lehetőségeinek feltárásához, a megoldó, feloldó felfedezéshez, az új világot akarók forradalmi tömegeinek szándékaihoz, a népért felelősséggel élő lenini forradalmárok gondolataihoz és cselekvéseisehez.

Folyóiratunkkal figyelni, reagálni akarunk a jelre, a szóra. De a jelszavakat nem engedjük szürkévé oldani a mindennapok folyamában. Forradalmi elődeink tetteiből is az magasodjon ki: miként nő legjobban törekvéseik követőinek a száma. Erősen foglalkoztat bennünket a társadalmi haladásért folytatott küzdelemünk kontinuitása: hogyan éli tovább az ifjúság (hogyan engedjük, biztatjuk, hogy élje tovább) a ma tevékenykedő generációk társadalmi forradalmainak folyamatát. A felelősség, a törődés, az előretekintés indít bennünket a figyelemre: miként veszik majd az utánunk következő nemzedékek a kiteljesedő tudományos-technikai forradalom kaputóit és buktatóit.

A szűkre szabott tájékozódásból a tágabb kitekintés szándéka vezessen ki bennünket. Távlatokat kellene nyitnunk vissza és előre: múltunk, jelenünk, belátható jövőnk perspektívájában kellene vizsgálódásokat folytatnunk. Múltunk rétegeiből sok adalék gyűlt fel már az idők folyamán. És mégis: amikor a szűkebb táj termelési arculata változásainak, a társadalmi struktúra átalakulásának, a szellemi élet közvetlenül a gazdasági életben gyökerező problémáinak, és a nem közvetlenül a termelésből magyarázható tudati állapotoknak a tanulmányozása jelentkezik szinte elodázhatatlan feladatként, mint a jelen kulturális programozásának értelemszerű feltétele, akkor bizony néha a tanácstalanság vesz erőt rajtunk; elveszítjük az eligazodás fonalát, hiányzik belőlünk az intellektuális fegyver és a gondolkodás tágasága, amelyek nélkül nehéz felfedni a máig érő, jelenünkben munkáló, és jövőnket is befolyásoló anyagi, eszmei, pszichikai erővonalak arányait és irányait. Jelenünk bemutatásához sem elegendők már pusztán az átfogó törvények, vagy maguk a vaszigorú tények. A szocialista eszmeiségű biztonsággal nem abban jeleskedhetünk ma már, hogy a vitathatatlan jelenségeket, helyzeteket, alakokat és alkotásokat öntjük írásos formába, hanem éppen a problémák megoldásában, a korunk szerinti összetettség elemzésében, ábrázolásában megnyilvánuló marxista biztonság kap egyre inkább méltánylást és megbecsülést az olvasó részéről. Persze a kétkedés is erőt vehet rajtunk, ha a biztonság, a bizonyosság nem erősödött meg bennünk. A kutató szkepszisére is szükség van, ha a vizsgálat tárgya fonákjára fordul, és az igazság arcát még homály fedí. De ne szorítson minket markába a kétely. Jövőnk felelős felvázolása elevenebb, intellektuálisabb hangvételű igényel. Az ügyünkhöz való kötődés korábbi formális görcsössége helyett változatosabbban, s éppen ezért hatásában minden bizonnyal reménykeltőbben szólhatunk. Írásaink hitelesebben tükrözhetik korunk ideológiai, társadalmi-tudati állapotát. Erről az eszmei fokozatról valószínűsábrban, igazabban indíthatjuk a meggyőző, a befolyásoló harcot a sokrétűségbe elegyedő torzzal, hamissal, hitvánnyal, olcsóval, káróssal szemben. A merevségből oldódás ne menjen át feloldódásba, ne engedjen a másik oldalon teret a bomló eszméknek, a téveszméknek vagy az eszmei mezben tetszelgő zavarosnak.

Az írás művészetével tartunk tükröt a valóságnak, de a kutatás tudományát is hívjuk felderítő munkánkhoz. Az olvasó szellemi életének nincs külön hegy-, vízrajzi és külön politikai térképe. Más szóval: nincs külön ismeretanyagunk, olyan, amely emberi alakulásunknak, tudatunk, világképünk formálásának, az életünknek nem szerves része. Élet és irodalom egységbe forr, irodalom és tudomány összhangot keres, tudomány és művelődés egymás nélkül értelmét vesztené.

És ezzel nem vonjuk kétségbe az írónak és a kutatónak az alkotás és a kutatás szabadságához való jogát. Az író szuverén módon teremtsen meg a maga alkotói világot, válassza vizsgálódása tárgyát a valóság bármely szeletét. A kutató elmélyülhet bármely alapkutatási feladatban, a tudomány szak öntörvényei szerint is kijelölheti a maga vizsgálati anyagát.

Folyóiratunknak azonban, amely bár még inkább alkotóműhelyé is szeretne válni, be kell töltenie a szellemi katalizátor szerepét. Irodalom és élet, tudomány és társadalom viszonylataiban fókusszá és szellemi kisugárzóvá kell erősödni.

Mind a hazai, mind a külföldi hasonló jellegű folyóiratok profilja elég jól mutatja, hogy melyek a járható utak az olvasók érdeklődésének felkeltésében. Azért is helyeztük előtérbe, idéztük magunk elé az olvasó alakját, mert helytelen lenne egyedül valami folyóirat-szerkesztési „szakmai” nézőpontból közelíteni a huszonnegyedik évfolyamát élő Tiszatáj közelmúltjának értékeléséhez, jövőendő feladataink körvonalazásához.

Szerencsére ma már kevesebb a vita arról, hogy mi lenne az irodalmi és kulturális folyóiratok szerepe, csak a pár évvel korábbi helyzethez képest is mind a szerkesztőségekben, mind a közvéleményben tisztázottabb általában az irodalom helye és hivatása. Sokkal inkább arról van szó, hogy betöltik-e a folyóiratok a rájuk rótt szerepet, az irodalom éli-e azt a sem több, sem kevesebb — társadalmi hivatásából eredő — funkciót, amit várnak tőle.

Ha az irodalom és az irodalmi élet jelenségeit a maguk természetes helyén és szerepében kezdjük felfogni, akkor vajon hogyan találjuk meg a Tiszatáj lapjain azt az újat, azt az eredetit, azt a közérdeklődést felkeltőt, közgondolkodást formálót, amiért egyáltalán folyóiratot szerkeszteni szoktak? Tükrözik-e az előző évfolyamok számai, hogy milyen irodalmi, szellemi problematika foglalkoztatta Magyarországot szellemileg felmótt, folyóirat-olvasóvá vált lakosságát? Tükrözik-e az írások a Tisza tájának, országrészünknek irodalmi, művészeti szintjét? Választ adnak-e a folyóirat lapjai arra, anélkül, hogy a lap tájékozási körét provinciálisan szűkre szabta volna, hogy itt a Tisza környékén, megyénkben és szomszédaiban, a rohamosan átalakuló Szegeden miként alakult a magyar valóság?

A felvetődő kérdésekre nem az egyes rovatok tevékenységének értékelése adhatja meg a választ, hanem a folyóirat egész művészi, eszmei, intellektuális tartalmának mérlegelése.

A külföldi és hazai folyóiratokban, sőt a gondolkodó közvéleményben ott gyűrűznek, a kommunikációs hálózatokban ott vibrálnak, harsognak a tudományos-technikai forradalomról, a biológiai forradalmáról, a demográfiai robbanásokról, a szédületesen gyorsuló időről, a szabad idő növekedésének beláthatatlan következményeiről, a korszerűsödésről, a 20. század hetedik és nyolcadik évtizedéről, a harmadik évezred közeli küszöbéről, az atomveszélyről, a fejlett és elmaradott népek közötti, az emberiséget veszélyeztető feszültségről, a genetikai pusztulásról, a pedagógiai forradalomról, a népművelési válságról, az oktatás iparaggá válásáról, az ifjúság mozgólódásairól, a társadalmi haladás lehetséges útjairól, a szocializmus fejlődésének változatairól, a strukturalizmusról szóló nézetek. Viszont a Tiszatáj-ban, amely a köztudat szerint nemcsak irodalmi folyóirat, ezeknek kevés nyoma van. Nincs itt valami röghöz kötöttség? Indokolt, hogy a szellemi életet szinte viharszerűen felborzolják az emberiség nagy kérdésvetéseit? Vagy szolidabban, a magyar társadalmi kérdésekhez való kötődéssel, szenzációkat kerülendő, végezzük felelős írástudói kötelességünket? Melyik az igazán helyes tájékozási irány? Vagy összeköthetők ezek a szellemi áramlatok a közérdeklődés tereiben?

Ha az irodalom forradalmáról nem is szólnak a híradások, és általában valóban nem is beszélhetünk erről, de az utóbbi években talán még a költészet reneszánszáról sem (pedig pár éve még hittük, hogy új tömegmozgalom kíséri a lírát), azért azt elmondhatjuk, hogy irodalmunk szocialista ága, benne a szegedi is, tényezője emberi önismeretünk formálódásának, öntudatosodásunknak. Bár kitekintünk az emberiség nagy kérdéseire, de nagyon foglalkoztatnak bennünket a mi életünk valóságos problémái, hű képet akarunk látni a mai magyar valóság tényleges erőiről és fejlődési tendenciáiról, a haladó és halódó küzdelmének erőviszonyairól; ezért szívesen vesszük a szegedi prózaírók, szociográfusok gondolatainkat és érzéseinket mozgásba hozó írásait.

Korábban azt mondtuk: a szegedi íróknak nincsenek élő, helyi mestereik, ma meg már, amikor a nemzedék éretten, alkotásra felkészülten, vagy éppen alkotóereje teljében tevékenykedik, már a következő nemzedéket keressük és hiányoljuk; azt, amelyik eredeti módon, a maga mondanivalója szerint lépne színre. A Tiszatáj utolsó évfolyamaiból ma még nem rajzolódik ki markánsan a fiatal szegedi prózaíró nemzedék.

Versrovatunkból nem hiányoljuk a mesterkelt szenzációt, valami új hullámra se vágyunk. Megerősítjük inkább a folyóirat által tudatosan vállalt eszmei vonalat, a Juhász Gyula, József Attila szabta irányt. Am ez az elkötelezettség, ez a hűség igen magas művészi fokot igényel a követőktől. A kép változatos. Széles körű a költői gárda; a rovatvezetés sokrétű szervező munkájára utal, kapcsolataival hazai költőket és a külföldi magyar irodalom alkotóit öleli fel. Nevelődött itt már jó pár fiatal költő, mert a támogató figyelem nem kerülte el őket.

Amikor nagyobb távlatú folyamatba ágyazva végeztük el évekkal ezelőtt a folyóirat mérlegre téételét, meggyőződhattünk, hogy a szerkesztőség a formátumváltozás lehetőségeit a szélesebb, a közéleti kitekintés érdekében is kamatoztatta. Már-

már nemcsak egyszerűen szűnőben volt a problémátlanság, hanem kifejezetten magasabb fokúnak véltük a problémalátást, a vállalkozókedvet és bátorságot. A folyóirat közéletisége kialakulóban volt.

Ennek a tendenciának erősödése nem az irodalom rovására történt, a szépirodalmi funkciót nem nyomta el; a folyóirat irodalmi anyagán belüli változás, mozgás, könnyen érzékelhetővé, kiolvashatóvá vált. A kritikai rovat — közismert, rangos műhely — tevékenysége, elevensége, szintje, eszmei vonala tartósan erősnek bizonyult, színeiben, műfaji differenciáltságában gazdagodott. A társművészetek iránti figyelem legyezője is tártabb.

Nem követte talán időközben elég figyelem azt a jelenséget a lapban, hogy a tartalmi gazdagításra való törekvés sűrűséget idézhet elő. Jobban kellett volna ügyelni: az új rovatokon belüli új műfajok gazdagsága ne váljon megemészthetetlené. Valahogy kitetsszen azért a fő vonal, a fő törekvés (a változatosságra, a gazdagodásra irányuló mohóság közben) az egész felölelt ismeretanyagból. A tájékoztatóra, a tájékoztatásra nagy szükség van, de ha meg sok az információ, fennáll a befulladás veszélye. Elevenebbé, értékelőbbé, polemikusabbá váljon a tájékoztatás. A lapnak tipográfiaiilag is tagoltabbnak kellene lennie, levegősebbnek.

Felvethető: a vidéki fórum korlátai az okai annak, ha az itt felvetett kérdés nem kap elegendő visszhangot? Nem csak azt kellene bizonyítanunk, hogy mi itt vidéken is képesek vagyunk az ismert, a mindenkori tematikán belüli igényes munkára, hanem hogy — nyitott szemmel járva — felszínre hozható új probléma, még innét is, vagy éppen csak itt, máshol nem alkalmazott módon. Lehet-e ilyen váltokozást kitézni? Nincs-e ebben hivalkodás?

*

Valamilyen módon az elmúlt évtizedekben mindig tükre volt a Tiszatáj Szeged és környéke szellemi arculatának, a felvetődött kérdések megítélési fokának. A jövőben sem tervezhető más, mint amire a szellemi kapacitás elegendőnek bizonyul. De számolni lehet azzal, hogy tájunk fejlődése — hazánk életének alakulásával összhangban, azon belül arányosan talán nagyobb lépésekben — gyorsuló ütemet vesz. Ehhez mérten a szellemi kapacitás bővül, az alkotómunka tere tágul. Nem gondolhatunk másra, de ezt erősen hinni szeretnénk: hozzájárulhatunk szellemi értékeink további felszabadításához, ösztönözni tudjuk a még rejtve maradt energiák felszabadulását, azt az erőtartalmakat, amellyel tovább építhető a lenini értelemben vett kultúra társadalmasodása, az egymást követő nemzedékek tapasztalatán alapuló gyarapodása, az emberi magatartásban történő kiteljesedése.

HAVASI ZOLTÁN